

Directie Materieel, Vastgoed, Leefomgeving en Duurzaamheid Ministerie van Defensie
o.v.v. Nationaal Programma Ruimte voor Defensie
Postbus 20701
2500 ES DEN HAAG

uw kenmerk:	uw brief van:	ons kenmerk:	behandeld door:	doorkiesnummer:	e-mailadres:
		24/RFV/Ve240201	Holmer Doornbos	06 – 18199841	holmer.doornbos@regiofoodvalley.nl
onderwerp:			bijlage:	datum:	
Zienswijze op NRD en Participatieplan ihkv Nationaal Programma Ruimte voor Defensie			-	1 februari 2024	

Geachte heer/mevrouw,

In het kader van het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie (NPRD) doorloopt u een plan-m.e.r. procedure om de effecten en locatie-alternatieven van de ruimtevragers in beeld te brengen en te beoordelen. Een eerste stap in dit proces is het opstellen van een Notitie Reikwijdte en Detailniveau (NRD) welke u voor een ieder ter inzage heeft gelegd met de mogelijkheid een zienswijze hierop in te dienen. Met deze brief maken wij onze zienswijze kenbaar.

Positieve grondhouding

De verslechterde veiligheidssituatie in de wereld geeft aanleiding tot het investeren in de krijgsmacht. Als Regio Foodvalley hebben we er begrip voor dat gewerkt wordt op alle vlakken om de krijgsmacht toekomstgericht te maken en dat hiervoor meer fysieke en milieuruimte noodzakelijk is.

Defensie is een gewaardeerde partner in onze regio; een aantal gemeenten in onze regio koestert al van oudsher nauwe banden met Defensie met de kazernes en oefenterreinen op en aan de rand van de Veluwe. Uw aanwezigheid zorgt voor onze veiligheid en vormt een stimulans voor de lokale leefbaarheid en werkgelegenheid. Dat waarderen wij.

Op 12 januari jl. heeft u uw plannen toegelicht in het Huis der Provincie in Arnhem. Wij hebben begrip voor deze plannen en willen graag constructief bijdragen aan uw zoektocht naar ruimte. Tegelijkertijd constateren wij dat de effecten hiervan voor onze regio groot kunnen zijn en dat de ruimtedruk in onze regio – zoals u zelf ook constateert in de NRD – al groot is. Dat vergt dus een goede onderlinge afstemming over de mogelijkheden en de bijbehorende randvoorwaarden.

Grote ruimtelijke opgaven

Regio Foodvalley vormt samen met de Groene Metropoolregio Arnhem-Nijmegen het NOVEX-gebied Arnhem-Nijmegen-Foodvalley. In dit NOVEX-gebied werken we samen met gemeenten, waterschappen en het Rijk aan de toekomst van dit gebied.

In dit gebied komt een aantal grote nationale opgaven bij elkaar:

1. *Realiseren van een algehele schaalsprong als gevolg van de grote verstedelijkingsopgave*
Tot 2040 gaat het om 40.000 extra woningen (30% groei), plus de voorzieningen op het gebied van energie, mobiliteit, economie en leefomgeving die nodig zijn om deze groei te kunnen accommoderen.
2. *Realiseren van natuurherstel en een robuust watersysteem*
In stedelijk en landelijk gebied liggen grote opgaven op gebied van natuurherstel en het realiseren van een robuust, toekomstbestendig bodem- en watersysteem. Vraagstukken zijn behoud van biodiversiteit, klimaatadaptatie, drinkwater, verzuring en verdroging.
3. *Realiseren van een grootschalige landbouwtransitie*
De agrifoodsector is een belangrijk drager van de identiteit en de economie van Regio Foodvalley. We staan voor de opgave om de negatieve impact van emissies en watergebruik (waaronder stikstofdeposities) van landbouw op natuurgebieden terug te dringen en tegelijk ontwikkelingsruimte en daarmee perspectief te bieden aan toekomstbestendige landbouwbedrijven zodat we een gezond en vitaal landelijk gebied houden.

In het NOVEX-ontwikkelperspectief, zoals besproken tijdens het meest recente BO-MIRT (november 2023), staan deze opgaven met bijbehorende ambities, kansen en schuurpunten. Een verdere uitwerking met structurerende keuzes op met name de opgaven natuurherstel en een robuust watersysteem en de grootschalige landbouwtransitie volgt dit jaar. Deze opgaven zijn ook via het ruimtelijk voorstel Gelderland aangeboden aan het rijk ter voorbereiding van de Nota Ruimte.

Dit vraagt veel van onze regio. Zoals de NRD stelt komen de opgaven van Defensie daar nog bovenop, wat de druk op de ruimte verder verhoogt en mogelijk noodzakelijke ontwikkelingen te veel belemmert. Daarnaast stellen deze ontwikkelingen mogelijk dezelfde of aanvullende randvoorwaarden voor het gebied, denk aan bereikbaarheid, energievoorziening etc. Dat vraagt om scherp te zijn in de NRD: wat is de reikwijdte, wat zijn de alternatieven, wat is de onderlinge samenhang, waar liggen logische verbindingen? Waar kan daadwerkelijk die synergie worden gevonden? En waar werkt het contraproductief?

Wij wensen een goede, zorgvuldige en gezamenlijke aanpak vanaf het eerste moment. Want juist dan kan aangesloten worden op andere lopende trajecten en de benodigde synergie worden gevonden, die u ook beoogt in uw NRD. We zien de samenwerking in het NOVEX-gebied Arnhem Nijmegen Foodvalley als een geschikt gremium om alle ruimtelijke belangen aan de orde te hebben en zo samen keuzes te maken tussen belangen.

Regionale uitgangspunten

In de NRD benoemt u dertien zogeheten bovenregionale behoeften. Daarvan raken op dit moment zes onze regio direct; ze vragen ruimte. Ook de overige behoeften hebben voor een deel impact op onze regio. Daarnaast zijn ook lokale ontwikkelingen van Defensie relevant (o.a. opgenomen in de NOVI), die opvallend genoeg geen deel uitmaken van het NPRD. Hierdoor ontstaat een incompleet beeld van de totale omvang en impact van de ruimtevraag van Defensie.

In de NRD benoemt u een aantal uitgangspunten voor de op te stellen plan-MER. Wij vinden het belangrijk om in de NRD ook onze regionale uitgangspunten mee te nemen.

- Onderzoek eerst de mogelijkheden om bestaande locaties maximaal te benutten. Inbreiding heeft onze voorkeur boven uitbreiding en uitbreiding van een bestaande locatie heeft onze voorkeur boven een geheel nieuwe locatie.
- Laat het lokale karakter en de leefbaarheid van de omgeving een belangrijke rol innemen in uw keuzes. Want alleen met lokaal draagvlak kunt u uw plannen uitvoeren.

Datum: 1-2-2024

Betreft: Zienswijze op NRD en Participatieplan ihkv Nationaal Programma Ruimte voor Defensie

- Zoek naar slimme combinaties én onderzoek of schaarse grond voor meerdere functies kan worden gebruikt. In dat kader verzoeken wij ook te onderzoeken of het mogelijk is om burgerluchtvaartlocaties voor militaire doeleinden te gebruiken als alternatief, in plaats van of naast de in uw plan gepresenteerde uitbreidingen bij vliegveld Deelen.

Vanuit deze regionale uitgangspunten bezien vragen wij u een aantal aanpassingen door te voeren in de NRD op de volgende onderdelen:

1. Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden

Voor de activiteit 'Versterken en concentreren van ondersteunende eenheden' (kazerne) zijn drie alternatieven genoemd. De alternatieven 1 en 2 betreffen het versterken en concentreren op bestaande Defensielocaties in Ermelo en/of Stroe. Alternatief 3 betreft het versterken en concentreren op één nieuwe Defensielocatie – oftewel een nieuwe kazerne – in Zeewolde of Biddinghuizen (variant 1-4) of op een locatie gelegen in landbouwtransitiegebied in het midden van het land (variant 5).

Bij de alternatieven 1, 2 en 3 (variant 1-4) zal in de regio de druk op het mobiliteitssysteem, de woningmarkt, de arbeidsmarkt, het energiesysteem en de leefomgeving nog meer toenemen in een situatie die al gespannen is. Bestaande verkeersknelpunten zowel op het hoofdwegennet (knooppunt Hoevelaken, A1/A30) als op het onderliggende wegennet (brug Nijkerk) zullen groter worden. De druk op woningmarkt en arbeidsmarkt zal nog verder vergroot worden. Het energiesysteem is nu al niet meer toereikend om de grote groei in deze regio te accommoderen.

Wij staan constructief tegenover de alternatieven 1 en 2. Bij alternatief 3 (variant 1-4) is ons uitgangspunt dat de ontwikkeling van een nieuwe kazerne niet mag interveniëren op de andere ambities. In de NRD is aangegeven dat voor locaties met nieuwe militaire activiteiten met een grote ruimtelijke impact in beeld wordt gebracht hoe de toename van militaire activiteiten gebiedsgericht kan worden gecombineerd met andere opgaven. Voor ons is het een randvoorwaarde bij de keuze van één van bovengenoemde alternatieven dat bestaande en nieuwe knelpunten worden aangepakt, bijvoorbeeld op het gebied van mobiliteit, wonen, economie, voorzieningen en het energienetwerk.

De variant waarin een nieuwe locatie wordt gezocht in landbouwtransitiegebied in het midden van het land achten wij niet combineerbaar met de andere grote opgaven in Regio Foodvalley en beschouwen wij als een niet-realistische variant. Voor het realiseren van een transitie in de landbouw is grond nodig. De agrarische, veelal intensieve agrarische bedrijven hebben deze grond nodig om te extensiveren, zoals ook blijkt uit onderzoek van de WUR. De geschetste kansen in het NRD voor transitiegebieden zien wij zodoende niet; wij zien juist een doorkruising van de ambities in de landbouwtransitie. Daarbij komt nog het uitgangspunt van draagvlak: wij achten het moeilijk uitlegbaar dat er wel ruimte is voor Defensie in een gebied waar van de agrarische sector veel verwacht wordt om de impact op natuur te verminderen. Wij zien onrust in de agrarische sector in de regio, ook als gevolg van het uitbrengen van de NRD. Voor het welslagen van de landbouwtransitie is vertrouwen in en een consistente lijn van de overheid hard nodig. Ook hebben wij ruimte nodig voor het realiseren van een schaa sprong in verstedelijking en dat heeft consequenties voor het landelijk gebied, bijvoorbeeld met de te realiseren uitloopgebieden. Wij verzoeken u daarom deze variant te schrappen.

U heeft in uw NRD alternatieven benoemd die uitgaan van benutting van bestaande kazernes. Dit sluit aan bij ons uitgangspunt om eerst te kijken naar bestaande terreinen. Op 12 januari 2024 hebben de op de Gelderse Defensiedag aanwezige gemeenten een extra alternatief aangedragen om naast de bestaande terreinen Ermelo en Stroe ook andere bestaande terreinen in Gelderland mee te nemen. Als regio onderschrijven wij het toevoegen van dit alternatief in het NRD. In dat

alternatief kan worden onderzocht of op al die terreinen samen genoeg ruimte (fysiek en milieu) is die nog onbenut is of dat die terreinen kunnen worden uitgebreid.

2. Nieuw terrein voor oefenen en trainen met explosieven (springterrein)

Voor deze ruimtevraag is één van alternatieven 'De aanleg van een nieuw groter terrein in de nabijheid van genie-eenheden' opgenomen. Voor het laatste alternatief zijn 2 grote zoekgebieden opgenomen in het midden en noorden van Nederland. Ook Regio Foodvalley valt in één van deze zoekgebieden.

In de NRD staat dat een eventueel nieuw springterrein nabij een genie-eenheid moet liggen. Grote delen van de zoekgebieden, waaronder onze regio, liggen echter niet nabij genie-eenheden en daarom is het niet reëel dat daar een nieuw springterrein wordt gesitueerd. Wij verzoeken u de zoekgebieden op de kaart in te perken en daadwerkelijk te situeren nabij terreinen, waar genie-eenheden zijn gelegerd. Overigens moge duidelijk zijn dat wij een nieuw springterrein van ca. 7 km² in onze regio afwijzen om dezelfde redenen als een nieuwe centrale kazerne in ons buitengebied.

3. Intensivering mogelijkheden andere terreinen en oefengebieden

In de NRD worden de activiteiten van Defensie opgesplitst in drie categorieën. Hiervoor is met name de categorie "Nieuwe locaties en gebieden" aan de orde geweest. Als regio worden we echter ook geraakt door nieuwe activiteiten op bestaande locaties of intensivering van het gebruik. Dit speelt met name aan de oostzijde van onze regio met vliegveld Deelen, ISK Harskamp, laagvlieggebieden en nieuwe corridors.

Hoewel intensivering van mogelijkheden voor de hand ligt en ook goed te onderbouwen vanuit ondermeer het uitgangspunt om eerst te kijken naar bestaand gebruik, geldt ook hier een andere kant van de medaille. Dat heeft te maken met ons tweede uitgangspunt: *leefbaarheid en draagvlak*. In een sterk groeiende regio is dat draagvlak essentieel en vormt stapeling van activiteiten, hoe voor de hand liggen wellicht ook vanuit Defensieperspectief, hiervoor een belangrijk risico. Te meer, omdat niet alle activiteiten van Defensie in de NRD zijn opgenomen, zoals bijvoorbeeld de upgradering van de kazerne in Schaarsbergen. "En, en, en, en" moet voorkomen worden; daar waar mogelijk moet gekeken worden naar een evenwichtige verdeling van activiteiten over de bestaande terreinen. Hiermee kan voorkomen worden dat het zwaartepunt te veel op de Veluwe komt te liggen, met alle gevolgen van dien voor natuur, maar ook voor de mensen die hier wonen of de vele bezoekers die hier komen recreëren.

De mogelijkheden om activiteiten evenwichtig te verdelen zijn deels ook in de NRD opgenomen. Wij denken daarbij aan het volgende:

- *Laagvlieggebieden helikopters*
Intensivering van het gebruik raakt onze regio en ook de stevige natuurambities voor de verschillende wgebieden in onze regio. Intensivering van het gebruik op de Veluwe vergroot de druk en draagt juist niet bij aan de door Defensie gewenste diversiteit in de laagvlieggebieden. Kijk daarom nog meer naar voldoende andere alternatieven daarbuiten.
- *Relatie met burgerluchtvaart*
Vliegbasis Deelen en ISK Harskamp zijn in beeld voor een veelheid van activiteiten. We missen in de NRD de verbinding met de burgerluchtvaart: hoe verhoudt de intensivering van oefeningen met helikopters rond Vliegbasis Deelen, bij de laagvlieggebieden en bij ISK Harskamp (schiotoefeningen vanuit helikopters) en het landen van Hercules-vliegtuigen op een dirtstrip op vliegbasis Deelen zich tot het Programma Luchtruimherziening van I&W (4^e aanvliegroute en de aanvliegroutes van Lelystad Airport? Ook dit vormt mogelijk een optelsom voor onze inwoners als het gaat om geluidsoverlast. Gelijktijdig missen we het

benutten van de mogelijkheden van bestaande burgerluchtvaartterreinen met de daar getroffen voorzieningen en bijbehorend luchtruim. In het bijzonder wijzen wij daarbij op de kansen die zich hiertoe voordoen op en rondom Luchthaven Lelystad in het licht van het recente standpunt van de Tweede Kamer.

Naast spreiding en bezien wat elders kan, hebben we er begrip voor dat voor bepaalde activiteiten gekeken wordt naar onze regio juist vanwege de aanwezigheid van specifieke bestaande voorzieningen. In deze gevallen, zoals bijvoorbeeld bij de cargodrones en de dirtstrip, is op dit moment voor ons echter niet duidelijk, wat de impact hiervan zal zijn. Die duidelijkheid is nodig om goede afspraken te kunnen maken over de vereiste randvoorwaarden.

4. Technisch inhoudelijk

In het NRD is in tabel 5.1 aangegeven welke thema's in het MER worden onderzocht. De tabel geeft verder de indruk dat de beschreven thema's gelijkwaardig worden gewogen. Dit kan wat ons betreft niet het geval zijn. Een thema als stikstof is bijvoorbeeld essentieel als het gaat om ontwikkelingen op of nabij de Veluwe, waarvoor we in gezamenlijkheid oplossingen zullen moeten vinden. Wij verzoeken u dit wegingsaspect een plaats te geven in de plan-MER.

Wij hebben verder de volgende aanvullingen op de beschreven thema's:

- Gezond en veilige leefomgeving:
 - a. toevoegen impact activiteiten in de nachtperiode vanwege potentiële slaapverstoring;
 - b. toevoegen bij thema geur, geuraspecten van agrarische bedrijven;
 - c. toevoegen bij thema geluid het aspect schieten (ruimtelijke inpasbaarheid en vergunningverlening);
 - d. bij thema luchtkwaliteit moet inzicht wordt geboden welke maatregelen Defensie denkt te nemen om de luchtkwaliteit te verbeteren om te voldoen aan de nieuwe beoogde Europese richtlijn.
- Ruimtegebruik: toevoegen impact toekomstige woongebieden en toekomstige werkgebieden, toevoegen impact op voorzieningen in een gebied.
- Mobiliteit: toevoegen impact op bestaande verkeersknelpunten (weg en OV).
- Defensiespecifiek: toevoegen de effecten van zones van specifieke activiteiten van de Defensie op de omgeving, bijvoorbeeld zones vanwege elektromagnetische straling, zones in verband met opslag munitie/explosieven, etc.
- Raakvlakken: toevoegen impact op de NOVEX-ontwikkelingsperspectieven die regio's hebben met het Rijk (in ons geval NOVEX-gebied Arnhem-Nijmegen-Foodvalley met verstedelijkingsopgaven en opgaven in landelijk gebied, en NOVEX-gebied Utrecht-Amersfoort), toevoegen impact op regionale afspraken, zoals de Woondeal en Regionale Energiestrategie (RES).

Verder wensen wij verduidelijking op een aantal punten:

- Het aantal vluchten met zogeheten cargodrones, de momenten van vliegen (jaarrond of periodiek), het tijdstip van vliegen (overdag en/of 's nachts), de geluidsbelasting van de cargodrones etc;
- Het aantal vliegbewegingen op de beoogde dirtstrip op vliegbasis Deelen, de aard van de vliegbewegingen (tussen bijvoorbeeld standplaats van de vliegtuigen en Deelen), de vlieghoogtes, de impact op de omgeving

Datum: 1-2-2024
Betreft: Zienswijze op NRD en Participatieplan ihkv Nationaal Programma Ruimte voor Defensie

Verzocht wordt om bovenstaande onderwerpen ook mee te nemen in de MER.

Participatie

Er ligt een forse zoekvraag in onze regio. Dit vraagt in deze fase van het proces naast de formele stappen zoals genoemd in het participatieplan een nauwe samenwerking met ons en onze gemeenten. Het is van cruciaal belang dat de impact op lokale gemeenschappen zorgvuldig wordt overwogen voor maatschappelijk draagvlak. Wij kennen het gebied en weten waar de kansen en risico's liggen van uw plannen. Daarnaast is het van belang om rekening te houden met opgaven die wij zelf hebben. Het is waardevol en noodzakelijk dat Defensie gebruik maakt van onze lokale kennis en expertise, om de plannen verder te ontwikkelen.

Wij verzoeken u om een collegiaal overleg en ons als Regio Foodvalley directer te betrekken bij het proces om de lokale belangen te kunnen definiëren en mee te laten nemen in de plan-m.e.r. om zo te komen tot een zorgvuldige afweging. Wij sluiten daarbij aan bij de oproep in en de inhoud van de zienswijze van de provincie Gelderland.

Wij worden graag betrokken bij de verdere uitvoering van het Nationaal Programma Ruimte voor Defensie en het vervolg van de Notitie Reikwijdte en Detailniveau.

Met vriendelijke groet,
namens het Algemeen Bestuur Regio Foodvalley,

Bas Mulder
directeur a.i.

René Verhulst
voorzitter

